

Rights. Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review. 2013. Volume 35, Number 2. P. 313–341. URL: <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol35/iss2/4>

3. Advisory Opinion OC-23/17 of November 15, 2017 requested by the Republic of Colombia. Inter-American Court of Human Rights. 2017. URL: https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_23_ing.pdf

4. Case of Velásquez-Rodríguez v. Honduras. Inter-American Court of Human Rights. 1988. URL: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_04_ing.pdf

5. Heliodoro Portugal v. Panama. Inter-American Court of Human Rights. 1970. URL: <https://iachr.lla.edu/cases/heliodoro-portugal-v-panama>

6. Case of the Yakye Axa Indigenous Community v. Paraguay. Inter-American Court of Human Rights. Judgment of June 17, 2005. URL: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_125_ing.pdf

7. Rota M. Case-law of the Inter-American Court of Human Rights. Chronicle for the Year 2008. Revus. Journal for Constitutional Theory and Philosophy of Law. 2009. № 9. URL: <https://doi.org/10.4000/revus.502>

8. White and Potter (Baby Boy) v. United States. Inter-American Court of Human Rights. 1981. URL: <https://www.globalhealthrights.org/health-topics/health-care-and-health-services/white-and-potter-baby-boy-v-united-states>

9. Case Ofartavia Murillo et Al. («In Vitrofertilization») v. Costa Rica. Inter-American Court of Human Rights. 2012. URL: http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_257_ing.pdf

Забалуєва Дар'я Ігорівна

*здобувач вищої освіти факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУДОВОМУ ПОРЯДКУ: СКЛАДНОЩІ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Досліджуючи питання пріоритетності прав людини в сучасній державі, найбільш широко в Україні розповсюджений саме захист прав в судовому порядку. Конституцією України проголошує, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1 ст. 55) [1]. Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. гарантуються права на справедливий суд (ст. 6) та ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13) [2].

Аналізуючи особливості захисту прав людини в судового порядку чітко вбачається, що наразі в державі існує велика кількість перешкод для звичайного громадянина захищати свої права та свободи, починаючи з подання позовної заяви до суду та закінчуючи виконанням судового рішення. Судова реформа та усі вжиті заходи задля покращення судової системи не перетворилися у результат, який був на меті.

По-перше, розповсюдженою є проблема чіткого визначення юрисдикції (підсудності) справи в існуючій системі судів загальної юрисдикції (зокрема, цивільної, господарської, адміністративної). Наприклад, людина, яка не має юридичної освіти та достатніх фінансових можливостей для отримання послуг з професійної правничої допомоги, за результатами самотійного звернення до суду за захистом своїх порушених прав та інтересів, як правило, отримує від суду ухвалу про відмову у відкритті провадження або ухвалу про повернення позовної заяви.

Протягом останніх декількох років Великою Палатою Верховного Суду неодноразово змінювались підходи та критерії визначення юрисдикції окремих справ. Також пов'язаною із цим є проблеми визначення ефективного способу захисту. Великою Палатою Верховного Суду зазначається, що обрання позивачем неналежного способу захисту своїх прав є самотійною підставою для відмови в позові (п. 54 постанови від 02.02.2021 р. у справі № 925/642/19 [3]).

По-друге, має місце порушення та навмисне подовження процесуальних строків, як з ініціативи суду, так і з ініціативи інших учасників справи, що зацікавлені у результаті її розгляду. Недотримання строків розгляду цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення порушує конституційне право на судовий захист, гарантований статтею 55 Конституції України, і негативно впливає на ефективність правосуддя та на авторитет судової влади. Матеріали судової практики свідчать про те, що основними причинами порушення процесуальних строків є недоліки в діяльності судів, пов'язані насамперед із незадовільною організацією судового процесу. Є випадки, коли всупереч вимогам процесуальних законів

і без будь-яких підстав для цього цивільні справи та кримінальні провадження призначаються до судового розгляду з порушенням передбачених законодавством строків, у тому числі й тоді, коли підсудні знаходяться під вартою.

Внаслідок недоліків, допущених при підготовці цивільних справ до судового розгляду, недостатнього вивчення матеріалів досудового розслідування при підготовчому провадженні, несвоєчасного повідомлення учасників судового процесу та інших суб'єктивних причин розгляд справ неодноразово відкладається. При цьому в судових рішеннях не завжди наводяться мотиви відкладення, зазначається дата нового розгляду [4].

По-третє, деякі сторони судового процесу зловживають своїми правами під час участі у розгляді справ, чим порушують або спонукають до порушення принципу рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом, а також принципу змагальності сторін.

Вищевказані обставини можуть викликати сумніви у інших учасників справи щодо доброчесності та незалежності суду, що розглядає відповідну справу, що може стати підставою для відводу складу суду. При цьому, доведення обставин заангажованості суду та його зацікавленості у вирішенні справи на користь тієї чи іншої сторони є доволі складним завданням, зважаючи на закритість суду від громадськості, що полягає, наприклад, як це буває на практиці, у відмові в наданні копій відеозаписів з приміщень суду.

Однією з головних засад цивільного, адміністративного, господарського та кримінального судочинства є гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. При цьому, на мою думку, судовий процес є безперервним з моменту подання позовної заяви до повного виконання судового рішення у справі.

По-четверте, виконання судового рішення – це дуже тривалий та складний процес, який на практиці може вимагати у особи, яка звернулася за захистом своїх прав до суду, значно більших зусиль та часу, аніж розгляд справи судом.

Під час виконавчого провадження у справах про стягнення коштів або витребування повернення майна, зустрічаються випадки, коли боржник, на момент розгляду справи в суді відчужив або продав майно, що могло бути стягнуте за результатами ухваленого рішення на користь позивача. Переоформлення та відсутність майна, за рахунок якого можна було б стягнути борг, негативно впливає на строки виконання судового рішення, у зв'язку з тим, що пред'явлений на виконання виконавчий документ підлягає поверненню стягувачу з цих підстав.

Підстави закінчення виконавчого провадження чітко визначені Законом України «Про виконавче провадження». Виконавче провадження підлягає закінченню, зокрема, після повного виконання рішення суду, проте частиною 1 статті 39 Закону України «Про виконавче провадження» передбачені також інші підстави. На практиці виконавці іноді приймають рішення про закінчення виконавчого провадження, не маючи на це належних підстав, тобто без достатнього обґрунтування повного виконання рішення на користь стягувача, посиляючись на формальні норми законодавства [5]. Такі рішення та дії державних виконавців можуть бути оскаржені у передбаченому законодавством порядку, що повертає нас до початку вивчення даної теми.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що наразі судова система України має багато недоліків, які загалом руйнують авторитет суду в очах громадян та надію на належний захист судом їх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Найважливішим для створення правової держави та свідомого громадянського суспільства є створення та розроблення механізмів впровадження у різні сфери єдиної всеукраїнської програми зближення суспільства до правоохоронних органів та органів судової влади, з метою викорінення правового нігілізму та підвищення освітнього рівня у різних станів населення.

Також, необхідно зробити неможливим ухилення від виконання судових рішень. Крім того, треба вжити заходів, щоб

добровільне виконання було значно дешевшим від примусового. Також бажано досягти негативного репутаційного впливу на боржника. При цьому негативні наслідки недобровільного виконання судового рішення мають бути пропорційними та збалансованими. Штрафні санкції не можуть бути такими, щоб зробити неможливим для особи сплату боргу, присудженого судовим рішенням.

Джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 02.11.2021).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 02.11.2021).

3. Постанови Великої Палати Верховного Суду від 02.02.2021 р. у справі № 925/642/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439652> (дата звернення 02.11.2021).

4. Постанова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14> (дата звернення 02.11.2021).

5. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 02.11.2021).

Науковий керівник – асистент кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» Негара Р. В.